
Globální bezpečnost a její vliv na koncipování bezpečnostní politiky

Jan Eichler

Za dobu několika málo let, jež nás dělí od pádu berlínské zdi, od zániku Varšavské smlouvy a od rozpadu SSSR došlo ve světě a zejména v Evropě k řadě proměn. Jednou z nejvýznamnějších je značný rozdíl mezi očekáváními a nadějemi ze samého počátku 90. let na straně jedné a současným stavem mezinárodních vztahů na straně druhé. Pocit úlevy pramenící z překonání dlouholeté konfrontace byl postupně vystřídán znepokojením pramenícím z vyniknutí řady nových problémů.¹

I přes závažnost těchto problémů však nadále působí jeden z kladných výsledků zániku bipolarity. Díky oslabení ideové konfrontace se zvýraznil globální rozměr řady procesů a problémů a svět se výrazně posunul ke globálnímu vědomí společného osudu. To se odráží ve zdůrazňování pojmu globální společnost, ve snahách postihnout globální předurčenost procesů a předkládat globální řešení významných otázek. Zvláště výrazné jsou aktivity Commission on Global Governance, která v říjnu 1993 publikovala dokument nazvaný *Our Global Neighbourhood*. (Koncem září 1995 vydala Rada pro mezinárodní vztahy české vydání pod názvem *Naše globální sousedství*.)

Výrazný posun od dřívější bipolarní konfrontace ke globálnímu přístupu je příznačný také pro oblast bezpečnosti. Tento přístup se projevoval již v minulosti, zejména pak v období 80. let. Rámec bipolarity však byl pro globální pojetí bezpečnosti příliš těsným, neumožňoval jeho plné uplatnění. V etapách uvolnění napětí se možnosti globálního přístupu k bezpečnosti dočasně rozšiřovaly, ale byly znovu zužovány v etapách návratu ke konfrontaci. Až definitivní ukončení studené války ukázalo, že právě v přístupu k otázce organizace světového míru dnešní svět potřebuje víc než národní státy, neboť její řešení „přesáhlo možnosti jednoho státu jako tradičního subjektu mezinárodního dění“.²

Nové přístupy k bezpečnostní politice

Nová mezinárodní situace si vyžaduje i nové přístupy k bezpečnostní politice. Bylo již napsáno nemálo názorů na téma, o jaké možné přístupy se jedná. Jeden z nich zveřejnil i Bernard Adam, ředitel Evropského institutu studií a informací o míru a bezpečnosti se sídlem v Bruselu. Podle něho je dnes možné vybírat ze čtyř variant a jejich možných kombinací:³

1) Jako první varianta je uváděna tzv. společná bezpečnost, předpokládající solidaritu všech se všemi a stejně tak i vzájemné poskytnutí pomoci v případě potřeby. Tato varianta se dost výrazně sblíží s univerzalistickým pojetím mezinárodních vztahů a nejčastěji bývá zmiňována v obdobích po skončení válek, vyznačujících se vzestupem vlny optimistických očekávání.

2) Druhý způsob je nazýván „reciprocita bezpečnosti“, což znamená, že se stát může cítit bezpečně pouze za toho předpokladu, že žádný z jeho sousedů jej nepovažuje za hrozbu. Z toho pak vyplývá i důraz na vytvoření klimatu důvěry, na kooperační vztahy a snaha vyvarovat se nadměrného vyzbrojení.

3) Třetí možnost, nazývaná tzv. obranná obrana, je založena na úsilí vyhnout se nadměr-

nému důrazu na vojenské nástroje bezpečnosti a důsledně se řídit zásadou dostatečnosti zbrojního potenciálu.

4) A konečně jako čtvrtá varianta je uváděna tzv. globální bezpečnost, v jejímž rámci vojenské nástroje představují pouze jednu část komplexní či globální bezpečnostní politiky. Ta vychází z priority nikoli národních zájmů, nýbrž globálního přístupu k otázce bezpečnosti. Orientuje se především na politické, ekonomické a diplomatické nástroje zajišťování bezpečnosti.

U všech čtyř variant jde o více či méně teoretické modely, jejichž uplatnění je vždy relativní a v praxi se vyskytují a budou vyskytovat nikoli v čisté podobě, nýbrž převážně ve vzájemných kombinacích. Tak např. USA ve vztahu ke svým spojencům v Severoatlantické alianci uplatňují a nadále budou uplatňovat převážně první zmiňovaný model, který však zatím nemohou prosazovat vůči státům střední Evropy nebo vůči nástupnickým státům někdejšího SSSR.

Základem koncepce globální bezpečnosti je důraz na kooperaci v ekonomickém a sociálním vývoji států. Tím se na jedné straně rozšiřuje a upevňuje vzájemná propojenost a závislost (interdependence) a na druhé straně se omezuje riziko konfliktů. Ukazuje se totiž, že *„bezpečnost je globální: vojenské prostředky představují pouze část prostředků určených k vytváření skutečné bezpečnosti. Promítá se sem ekonomická a obchodní vzájemná závislost, kulturní vztahy, sociálně-ekonomická úroveň obyvatelstva a v neposlední řadě i ekologický rozměr.“*⁴

Bezpečnostní politika průmyslově vyspělých zemí

Důraz na globální bezpečnost se jako východisko objevuje především v bezpečnostní politice průmyslově vyspělých zemí. Devadesátá léta zvýraznila potřebu globálního přístupu a promítla ji do koncepcí praktické politiky. Proto také průmyslově vyspělé státy kladou stále větší důraz na politický a geopolitický rozměr své bezpečnostní politiky. Na základě rozboru rizik – a to jak v regionálním, tak i v širším mezinárodním rámci – usilují o jasné stanovení neměnných zájmů a cílů ve své bezpečnostní politice. Na základě syntetického hodnocení rizik pak zpracovávají Bílé knihy o obraně jednotlivých zemí. V rámci Evropské unie se dokonce hovoří o snaze zhodnotit prvky konvergence i prvky divergence a zkoncipovat Bílou knihu o obraně Evropy.

Zatím nejdále v koncipování své globální bezpečnostní politiky pokročily *Spojené státy*. Clintonova administrativa (zejména S. Talbot) zdůrazňuje geopolitický i geoeconomický rozměr bezpečnosti USA. Vychází ze závěru, že bezpečnostní zájmy USA jsou či mohou být ohrožovány především v následujících hlavních směrech: proliferace zbraní hromadného ničení, akce namířené proti ekonomickým a obchodním zájmům USA, regionální konflikty a destabilizace v zemích nazývaných tzv. nové demokracie.

Z pojetí globální bezpečnostní politiky vychází i globální vojenská strategie USA,⁵ která je syntézou regionálních strategií uzpůsobených rizikům daného regionu a rozsahu, v jakém tato rizika mohou ohrozit zájmy USA. Globální strategie USA je koncipována tak, aby mohla své poslání plnit zejména v takových směrech, jakými jsou: účinný postup proti agresivním režimům, udržování míru a stability ve všech důležitých oblastech, ochrana amerických spojenců všude, kde by mohli být ohroženi.

Velký důraz na globální rozměr své bezpečnostní politiky klade rovněž *Japonsko*. Nová koncepce jeho bezpečnostní politiky vychází z nárůstu ekonomického a finančního vlivu Japonska ve světě (dokonce se hovoří o snaze o dělbu tzv. politicko-finančního leadershipu mezi USA a Japonskem) a zejména v Asii, kde chce Japonsko čelit rizikům spojeným především s nejistotami ve vývoji Ruska a KLDŘ.⁶ V důsledku toho je dosavadní výlučně obranná koncepce (jež se omezovala na japonské souostroví) nahrazena koncepcí regionální bezpečnosti a stability, v níž Japonsko spatřuje svůj základní příspěvek k celosvětové stabilitě.

Japonsko věnuje velkou pozornost rovněž rozšiřování Evropy a NATO. Možné varian-

ty těchto procesů zvažuje především z hlediska jejich dopadu na globální politickou a ekonomickou stabilitu, na situaci v rámci G-7 a na možnosti „řízení světové politiky“.⁷

Důraz na globální bezpečnostní politiku je příznačný i pro *západoevropské země*. Společné rysy jejich přístupu k problematice bezpečnosti v nové etapě se odrážejí především v dokumentu nazvaném Společná zahraniční a bezpečnostní politika a ve snahách o jeho postupné naplňování. Na pořadu dne je především posilování evropského pilíře, zvýrazňování úlohy a poslání ZEU a hledání cest k tzv. evropské identitě, která by se stala jedním z hlavních aktérů globální bezpečnosti.

Důležitým mezníkem na cestě k formování evropské identity se stalo lucemburské zasedání Rady NATO v lednu 1994. Na něm byla schválena zásada, podle níž by ZEU mohla používat nejen ozbrojené síly a zdroje evropských členů NATO, nýbrž i společné prostředky Severoatlantické aliance, zejména pak spojovací a komunikační systémy a systémy velení vojskům. Tak byl vytvořen základní rámec pro fungování Společných úkolových ozbrojených sil (CJTF). I když se zatím liší názory jednotlivých členských zemí ZEU na organizaci, kontrolu a dislokaci CJTF a jejich jednotlivých složek,⁸ sám jejich vznik potvrzuje, že si státy ZEU uvědomují nárůst vlastní zodpovědnosti za systém mezinárodní bezpečnosti a za jeho transformaci ve smyslu globální bezpečnosti. Ambicí ZEU se tak stává nejen obrana vlastního území členských států, nýbrž i podíl na snižování nestability mimo toto teritorium.

CJTF, jejich formování a zdokonalování jsou zatím především záležitostí evropských členů NATO. Neznamená to však, že by natrvalo měly zůstat uzavřeným klubem. Již dnes se hovoří o možnostech rozšířit jejich pole působnosti i na některé další evropské státy. Jako příklad můžeme uvést vyhlášení, které v březnu 1994 učinil tehdejší ministr obrany Francie: „*Jde o to, abychom v budoucnosti mohli v rámci operací k udržování míru v Evropě využívat například společné prostředky NATO – třeba systémy AWACS –, evropská velitelská střediska a jednotky Francie, Velké Británie nebo Polska.*“⁹

Západní Evropa se však vedle řady společných rysů vyznačuje i nemalou řadou specifik, a proto i diferencovaným přístupem k tvorbě globální bezpečnostní politiky.

Pro *středomořské země* – Francii, Španělsko a Itálii – je společným jmenovatelem to, že za velké riziko pro své bezpečnostní zájmy považují migrační trendy z Afriky do Evropy a zejména vzestup islámského extremismu. Při hledání způsobů, jak tomuto riziku čelit, přikládají největší význam politické strategii a politickým a ekonomickým nástrojům. Společným jmenovatelem jejich přístupu je důraz na solidaritu, na postupné eliminování příčin, v jejichž důsledku národy nejen Maghrebu, nýbrž celé Afriky hledají východisko z beznadějně ekonomické a sociální situace v exodu do evropských průmyslově vyspělých zemí.

Evropské románské země v rámci G-7 zdůrazňují, že zájem o stabilitu celé planety vyžaduje, aby průmyslově vyspělé státy věnovaly mnohem větší pozornost než doposud právě stabilizaci a rozvoji tzv. černého kontinentu. Jejich krédo spočívající na prioritě globálních politických přístupů nejnávětšněji vyjádřil francouzský prezident Chirac slovy: „*Bez solidarity není možná rovnost práv ani rovnost šancí... Nevytvoříme-li těmto národům podmínky, aby mohly zůstat tam, kde žijí, pak zakládáme velká celosvětová rizika destabilizace.*“¹⁰

Velké znepokojení nad situací v severní Africe¹¹ však neznamená, že by románsky hovořící evropské státy podceňovaly význam dění v Evropě a zejména v její střední a východní části. Francie a spolu s ní i Itálie a Španělsko se vyslovují pro odstraňování všech pozůstatků blokového, konfrontačního přístupu k bezpečnosti. Prosazují vytváření jednotného evropského prostoru bezpečnosti, který by zahrnoval všechny země střední a východní Evropy, přičemž Francie klade velký důraz i na zapojení Ruska. V rámci této politické strategie se Francie, Itálie a Španělsko neustále zabývají i zdokonalováním svých ozbrojených sil určených k zásahům v Evropě a upevňují jejich součinnost s ostatními nástroji globální bezpečnostní politiky. Hlavní důraz kladou na prevenci krizí a konfliktů, na akce v rámci OSN a na aktivní příspěvek k mezinárodní stabilitě a bezpečnosti.

Itálie a Francie v rámci své globální bezpečnostní politiky kladou důraz na zásadní reformu NATO a na posílení vlivu a významu evropského pilíře Severoatlantické aliance ve vojenské i politické oblasti. Naznačují státům střední a východní Evropy, že perspektivou jejich postupného začleňování do západních bezpečnostních struktur může být nejen NATO a jeho program Partnerství pro mír, nýbrž i Evropský sbor, dále pak evropské programy v oblasti informatiky, přepravních prostředků, průzkumných, komunikačních a velitelských systémů a další.¹² Postupné zapojování zemí střední a východní Evropy do bezpečnostní spolupráce v rámci Evropské unie tedy představuje jednu z důležitých dimenzí globální bezpečnosti.

V rámci románsky mluvících zemí je to zejména Francie,¹³ kdo nejsilněji prosazuje tzv. evropskou ambici v oblasti bezpečnostní politiky, vytvoření nové architektury evropské bezpečnosti, vyslovuje se pro posílení vlivu OSN a OBSE, pro bilaterální spolupráci se všemi evropskými zeměmi a pro kontrolu zbrojení zaměřenou zejména na boj proti proliferaci zbraní hromadného ničení. Postupné zapojování zemí bývalé Varšavské smlouvy do spolupráce v rámci ZEU je pojímáno jako jeden z důležitých příspěvků ke globální bezpečnosti.

Výrazný posun směrem ke globálnímu pojetí bezpečnostní politiky se ukazuje i ve *Spolkové republice Německo*, která po spojení s bývalou NDR zaznamenala velký nárůst síly a vlivu zejména v ekonomické, finanční a politické oblasti. V globální bezpečnostní politice SRN vystupují do popředí zejména následující cíle:¹⁴ vlastní ochrana proti vnějším hrozbám a politickému nátlaku, prevence krizí a konfliktů, jež by mohly ohrozit zájmy Německa nebo jeho spojenců, upevňování severoatlantického bezpečnostního partnerství a přizpůsobení NATO novým výzvám v oblasti bezpečnosti, konkretizace Společné zahraniční a bezpečnostní politiky zemí ZEU, posílení vlivu a pravomocí OSN, nastolení nového bezpečnostního řádu založeného na kooperaci mezi všemi členskými státy OBSE, vytvoření bezpečnostní architektury fungující na regionální i globální úrovni mezi vzájemně se doplňujícími organizacemi a kontrola zbrojení. Globální bezpečnostní politika SRN se v řadě směrů – důraz na úlohu OSN a OBSE, na kooperativní bezpečnost a na evropskou identitu – ubírá podobným směrem jako globální bezpečnostní politika Francie. SRN je však podstatně méně než Francie zaměřena na oslabení přítomnosti a vlivu USA v Evropě.

Zajímavé posuny se odrážejí i v bezpečnostní politice *evropských neutrálních zemí*. U nich se všeobecně projevují pochybnosti o tom, do jaké míry ještě neutralita odpovídá zájmům o zajištění bezpečnosti. Výjimkou je snad jen Švýcarsko, které i nadále trvá na zachování svatosvatého principu neutrality.¹⁵ Pro další evropské neutrální země však je příznačná větší otevřenost.

Švédsko se sice i nadále orientuje na zachování své neangažovanosti v politicko-vojenských blocích, zároveň s tím se však chce aktivně podílet na tvorbě nové architektury evropské bezpečnosti a na užší spolupráci s ZEU, především v rámci její Společné zahraniční a bezpečnostní politiky.¹⁶ Aktivní politiku rozehrává zejména ve vztahu k Litvě, Lotyšsku a Estonsku.¹⁷ Podporuje rovněž připojení zemí střední a východní Evropy k Evropské unii.

Dosavadní pojetí své neutrality přehodnocuje i Finsko.¹⁸ V důsledku svého sousedství s Ruskem nadále zdůrazňuje neúčast v politicko-vojenských blocích, zároveň s tím však usiluje i o zapojení do Evropské unie. Ve snaze nevyprovokovat Rusy přitom volí opatrný postup.

Důraz na otevřenost vůči okolnímu světu je příznačný i pro Rakousko. Ani tato země nejde k otevřenému zřeknutí se neutrality, ale chce ji učinit podstatně pružnější, než tomu bylo doposud. Aktivně se zapojuje do úsilí o nalezení nové architektury evropské bezpečnosti a o stabilizaci situace v oblasti střední Evropy.

Pro Švédsko, Finsko a Rakousko je typická i angažovanost v akcích organizovaných pod záštitou OSN. Pozitivní dopady má jejich snaha o aktivní příspěvek ke stabilitě v oblasti, která dříve byla pod kontrolou SSSR. Zároveň s tím tyto země, nejvíce pak

Finsko, usilují o takové přehodnocení a zkorigování neutrality, což by jim umožnilo integraci do ZEU, aniž by přitom znepokojily Moskvu.

Zkušenosti neutrálních zemí ukazují, že neutralita v tradičním pojetí neodpovídá novému mezinárodnímu kontextu, obsahuje riziko izolace a oslabení vlivu na vývoj mezinárodních událostí. Vyplývá z nich, že bezpečnostní zájmy zejména malých a středních států – a to nejen neutrálních – mohou být prosazovány nejen uvnitř politicko-vojenských uskupení, nýbrž i v rámci Evropské unie a její Společné zahraniční a bezpečnostní politiky.

Nové podmínky pro koncipování bezpečnostní politiky zemí střední a východní Evropy

Po zániku RVHP a Varšavské smlouvy zavládla mezi jejich bývalými členy snaha o okamžité skoncování s dřívější povinnou spoluprací s ústřední mocností a mezi satelity navzájem. Všeobecně převládá orientace na společenství hodnot západních států. Možnosti zapojení těchto zemí do vytoužených integračních systémů¹⁹ se však v první polovině 90. let začaly zužovat, mimo jiné i v důsledku nárůstu množství, složitosti a závažnosti vnitřních problémů těchto zemí. Ukázalo se, že integrace v ekonomické a sociální oblasti nemůže být jednorázovou záležitostí, že je nutné postupovat po etapách. V důsledku toho se objevila otázka, jaký je vlastně vztah mezi transformací zemí střední a východní Evropy a jejich přijetím do orgánů západní integrace. Jeho přesné stanovení není snadné ani pro zkušené západní analytiky, politiky a strategy, kteří zvažují mezi několika různými možnostmi. A ještě nesnadnější je nalézt model, který by stanovenému vztahu odpovídal.

První možností je uzavření západních integračních struktur do té doby, než země střední a východní Evropy zdárně ukončí ekonomickou transformaci a nastolí politickou demokracii. Kdyby však tento proces trval příliš dlouho, mohl by vést k dalšímu prohloubení rozdílů mezi oběma částmi Evropy. Opačnou možností je, že by brzká integrace zemí střední a východní Evropy vytvořila příznivé podmínky pro úspěšné dokončení jejich transformačního procesu. Určitý kompromis představuje názor, že transformace zemí bývalé RVHP a jejich postupná integrace do osvědčených západních struktur musejí probíhat jako dva současné a vzájemně se doplňující procesy. Celá věc je však o to složitější, že zároveň s transformací států střední a východní Evropy probíhá i transformace NATO a Evropské unie.

Pokud tedy Západ usiluje o stabilitu, měl by se součástí jeho strategie stát také smysl pro solidaritu se státy střední a východní Evropy. Výstižně to vyjádřil např. Juan de Luis, člen politického oddělení Generálního sekretariátu ZEU, když zdůraznil výzvu k „*morální odvaze Evropy, aby podpořila proces demokratizace na Východě, který tam byl zahájen dříve, než jsem čekali. Může však demokracie čekat? Bude to stačit k tomu, abychom západní veřejně mínění mobilizovali směrem k nezbytné ekonomické, politické a sociální solidaritě?*“²⁰

Globální bezpečnost a země střední a východní Evropy

Vývoj situace v první polovině 90. let ukázal, že země střední a východní Evropy mohou při koncipování své bezpečnostní politiky teoreticky volit mezi několika orientacemi, které se navzájem doplňují:

- orientace na Severoatlantickou alianci;
- příklon k bezpečnostnímu a obrannému systému, který se upřesňuje v rámci ZEU na programové platformě Společné zahraniční a bezpečnostní politiky (CFSP);
- OBSE přetřansformovaná v bezpečnostní strukturu, jež by vytvořila vazbu mezi Evropou a Ruskem;
- regionální uspořádání kolektivní bezpečnosti mezi všemi zeměmi střední a východní Evropy;

- podregionální uspořádání kolektivní bezpečnosti typu visegrádské skupiny;
- zajištění vlastní bezpečnosti cestou systému bilaterálních smluv uzavíraných především mezi sousedními státy.

Jde o teoretické možnosti, které nemohou být a ani nejsou posuzovány odděleně, bez vzájemné vazby a propojenosti. V žádné ze zemí střední a východní Evropy se nesetkáváme s absolutizací jedné jediné možnosti a s kategorickým odmítáním všech ostatních. Setkáváme se spíše s upřednostňováním (větším či menším, někde dokonce i nadměrným) jedné z možností a se snahou o její doplňování využíváním potenciálu obsaženého i v jiných možnostech.

Orientace zemí střední a východní Evropy na NATO

Jednoznačně největší význam je v hodnotové orientaci většiny zemí střední a východní Evropy příkládán Severoatlantické alianci, považované za nejosvědčenější a nejlépe fungující bezpečnostní systém na světě. NATO je považováno za nejsilnější a nejspolehlivější pilíř globální bezpečnosti. Důležitým signálem pro země střední a východní Evropy se proto stalo jednání Rady NATO v lednu 1994, jež potvrdilo možnost otevřít brány Severoatlantické aliance i pro nové členy. Otázka, zda rozšířit či nikoli, byla převedena do roviny, kdy tak učinit a jak toho dosáhnout. Odrazilo se to i ve vyhlášení nového generálního tajemníka NATO v závěru roku 1994: „... je potřeba spolupracovat s našimi novými partnery z Východu, abychom se dopracovali nového pojetí přístupu k bezpečnosti, které může vyústit až v rozšíření NATO.“²¹

Možnosti spolupráce zemí střední a východní Evropy s Evropskou unií

Platforma nazvaná Společná zahraniční a bezpečnostní politika (CFSP) klade důraz zejména na obranu společných hodnot a zájmů, na zesílení bezpečnosti Evropské unie a jejích členských států, na podporu míru a posílení mezinárodní bezpečnosti, na mezinárodní spolupráci, na posílení demokracie a na obhajobu lidských práv. Na tomto základě rozvinula Evropská unie se zeměmi střední a východní Evropy tzv. strukturovaný dialog, spočívající především v účasti vedoucích představitelů těchto zemí na vrcholných jednáních Evropské unie, na smíšených semestrálních ministerských jednáních věnovaných otázkám zahraniční politiky a na jednáních na dalších úrovních zaměřených na projednávání dalších otázek.²²

Vztah zemí střední a východní Evropy k Evropské unii je však mimo jiné silně ovlivňován zklamáním z CFSP,²³ jež se projevilo zejména v postupu Evropské unie během krize v bývalé Jugoslávii. Při snaze o stabilizaci v oblasti mimo své teritorium Evropská unie narazila na řadu problémů, při jejichž řešení se dopustila i několika závažných chyb:

– Mezinárodní kontaktní skupina (USA, Rusko, Francie, Velká Británie a SRN) jednala bez součinnosti s ostatními devíti členy ES,²⁴ i když v ní byla západní Evropa zastoupena třemi členy.

– Projevil se rozdíl mezi rozhodnutími a jejich aplikací.²⁵

– Objevila se nedostatečná znalost realit v bývalé Jugoslávii. Členové Dvanáctky byli nejednotní v přístupu k otázce uznání samostatnosti Slovinska, Chorvatska, Srbska a nakonec i Bosny a Hercegoviny. Rychlé uznání těchto nástupnických republik bez jasné představy celkového, globálního řešení jugoslávské krize se pak stalo jednou z příčin, proč posléze vypukla i válka v Bosně a Hercegovině.

– Členové mezinárodní kontaktní skupiny nebyli jednotní.²⁶

Výše uvedené skutečnosti se odrazily v tom, že bojující strany nepocítovaly patřičný respekt vůči rozhodnutím a stanoviskům mezinárodního společenství jako takového. Navykly si na dvojitý jazyk: diplomatický jazyk u jednáních stolů a vojenský jazyk v terénu. Navíc se nepodařilo prosadit, aby ve vedení válčících stran byli eliminováni ti nejneústup-

nější. Mezinárodní vyjednatelé naopak měli při jednáních za své partnery představitele nacionalistických skupin, nekompromisně orientovaných na jednostranné prosazování vlastních zájmů, a to i ozbrojenou cestou.

I přes neúspěchy či dokonce zklamání však zůstává pozitivním faktem zásadního významu, že Evropská unie nastoupila cestu svého angažování v zájmu stability a bezpečnosti mimo svého území. Tato snaha je konkrétním projevem jejího příspěvku ke globální bezpečnosti. Dalším pozitivem je i hledání východisek z dosavadního vývoje. V jeho průběhu se ukazuje nezbytnost vymanit se ze zjednodušeného pohledu, podle něhož lze v bývalé Jugoslávii volit mezi dvěma krajnostmi: buď diplomatická jednání bez podpory ozbrojených sil, anebo ozbrojená operace typu „Pouštní bouře“. Stále více se naopak hovoří o hledání jakéhosi kompromisu, jakési třetí cesty.²⁷ Ta by měla spočívat v politicko-vojenském řešení, jehož první fází by byla promyšlená globální strategie řešení. Jde zejména o konkrétní diplomatické iniciativy, které by v případě potřeby byly podporovány i vojsky UNPROFOR a Sil rychlé reakce (RRF). Jejich činnost by mohla podle charakteru situace spočívat především v odputávání válčících stran, v prosazování příměří mezi nimi, v odzbrojování neregulérních milic a v izolování nejnesmiřitelnějších válečníků. Všechno to jsou však úkoly komplexního charakteru, které jsou náročnější než klasické vojenské operace.

* * *

Důraz na globální rozměr a souvislosti bezpečnosti se stal určujícím rysem při koncipování bezpečnostní politiky všech průmyslově vyspělých států. Představuje jeden ze základních imperativů evropské bezpečnosti a jako takový se bude stále výrazněji promítat i do bezpečnostní politiky států, které dříve byly satelity SSSR. Otevírá pro tuto oblast více možností, jak dosáhnout vyšší stability a bezpečnosti.

Orientace na vstup do NATO představuje nikoli jedinou variantu, nýbrž jednu z variant, u níž je třeba zvažovat nejen přednosti a výhody, nýbrž i její kritéria a náklady. Významným kladem dosavadního vývoje je vzestupný trend spolupráce mezi ZEU a zeměmi střední a východní Evropy²⁸ a zejména pak rozšíření tzv. strukturovaného dialogu na oblast bezpečnostní politiky. Dobrým institucionálním základem pro výměnu názorů na možnosti spolupráce ZEU se zeměmi střední a východní Evropy v oblasti bezpečnostní politiky je Konzultační fórum ZEU.²⁹

¹ V zemích, jež v minulosti patřily do RVHP, se více či méně projevují příznaky deziluze vyvolané především cenou, kterou je nutné zaplatit za transformaci ekonomiky, za demokracii a za získání svobody. Ještě závažnějším problémem se však stal opětovný vývěr nacionalismu, sporů o hranice a vyřizování tzv. historických účtů, jež přerostlo v krize nebo dokonce v ozbrojená střetnutí. V zemích západní Evropy se setkáváme s poklesem někdejšího nadšení pro prohlubování a rozšiřování integračního procesu, nezřídka se hovoří i o tzv. europesimismu. Velkým znepokojením se pro západní Evropu stal i vzestup islámského extremismu.

² Brzezinski, Z.: Tři velcí + OSN. Mezinárodní politika, 9/1993, s. 9.

³ Viz Adam, B.: La sécurité internationale en Europe et dans le monde en 1995. In: Memento défense – désarmement 1994/95. Brusel 1995, s. 15.

⁴ Tamtéž.

⁵ Blíže viz Géré, F.: Aux sources de la nouvelle stratégie des Etats – Unis. Politique étrangère, č. 2. IFRI, Paris 1993.

⁶ Blíže viz Les politiques de défense et la perception de la sécurité dans les pays occidentaux. In: Memento défense – désarmement 1994/95. Brusel 1995, s. 325–326.

⁷ Blíže viz Ueta, T.: Japonsko a rozšiřování Evropy. Mezinárodní politika, 8/1995, s. 6–8.

⁸ Např. Angličané prosazují jako sídlo jejich štábu High Wycombe, Němci zase Brunsum nebo Heidelberg.

⁹ Memento défense – désarmement 1994/95. Brusel 1995, s. 257.

¹⁰ Le Monde, 16.–17. 7. 1995.

¹¹ Součástí bezpečnostní politiky těchto tří zemí (Francie, Španělska, Itálie) je i důraz na zabezpečení jižních hranic. Od konce roku 1993, kdy ministři obrany všech tří zemí podepsali v Grosseto třístrannou smlouvu o vzájemné spolupráci v oblasti bezpečnostní politiky se zvláštním důrazem na koordinaci v oblasti výstavby ozbrojených sil, budují a zdokonalují společné námořní a vzdušné výsadkové síly určené k rychlému nasazení všude tam, kde bude potřeba.

¹² Mezi konkrétními systémy zaujímá významné místo program pozorovacích družic Helios, k němuž jeho aktéři (Francie, Itálie a Španělsko) chtějí přizvat i SRN a výhledově i některé země střední a východní Evropy.

¹³ Blíže viz Livre Blanc sur la Défense. Paris 1994.

¹⁴ Blíže viz Weissbuch 1994. Bundesministerium der Verteidigung.

¹⁵ Někdy se v této souvislosti hovoří o tzv. komplexu ježka. I ve Švýcarsku však sílí hlasy, upozorňující, že tradiční neutralita nedává možnosti, jak čelit novým rizikům a že je třeba hledat cesty k postupnému otevření švýcarské politiky.

¹⁶ Blíže viz Ugglass, M.: La politique de sécurité de la Suede de l'apres-guerre froide. Révue de l'OTAN, Bruxelles, avril 1994.

¹⁷ V červnu 1994 podepsali na švédském ostrově Gotland ministři obrany čtyř severských zemí spolu se svými partnery ze tří pobaltských států Smlouvu o vytvoření Baltického praporu ozbrojených sil.

¹⁸ Blíže viz Kemp, I.: Finland on the move. Jane's Defence Weekly, 30. 10. 1993.

¹⁹ V popředí zájmu těchto zemí je zejména evropský systém ekonomické integrace a euroamerický systém bezpečnostně-politické integrace.

²⁰ De Luis, J.: L'Europe centrale et la sécurité européenne. In: Memento défense – désarmement 1994/95. Brusel 1995, s. 198.

²¹ Rénovation de l'Alliance et la coopération avec l'Est. Le Soir, 18. 10. 1994.

²² Jde zejména o životní prostředí, zemědělskou politiku, dopravu, telekomunikace a další. Na základě zkušeností z těchto metod spolupráce byly na jednání v Essenu stanoveny základy strategie pro postupné začleňování těchto zemí do Evropské unie.

²³ Blíže viz van den Broek, H.: Výhledy dalšího rozšiřování Evropské unie. Mezinárodní politika, 8/1995, s. 4–6.

²⁴ Takový postup byl především důsledkem nepružného mechanismu CFSP, zejména principu jednohlasného souhlasu všech členů s každou významnější akcí a principu pravidelných semestrálních výměn předsedy Rady ministrů. Rámec CFSP se tak paradoxně stal příčinou toho, že v přístupu ke krizi v bývalé Jugoslávii měla synchronizace mezi členy Dvanáctky sestupný trend.

²⁵ Stačí jen uvést následující skutečnosti:

– V únoru 1993 byl vytvořen mezinárodní tribunál pro odsouzení válečných zločinců, avšak jeho první zasedání se sešlo až v listopadu 1994. To samozřejmě vůbec nepůsobil jako faktor odstrašení vůči provinilcům.

– Již v srpnu 1992 byl na londýnské konferenci vyhlášen zákaz vojenských přeletů nad Bosnou, avšak k sestřelení prvního srbského letadla došlo až v únoru 1994, po celkem 1 500 předchozích narušeních vzdušného prostoru nad Bosnou.

– Rada bezpečnosti OSN rozhodla v listopadu 1992 o rozmístění pozorovatelů na hranicích mezi Bosnou a jejími sousedními státy. Podle vyjádření generálního tajemníka OSN se mělo jednat o celkem 10 000 pozorovatelů. První pozorovatelé však nastoupili až v září 1994, a to v počtu necelých 150.

– Nedostatečný počet příslušníků modrých přileb: velitel UNPROFOR požadoval zvýšení početních stavů o 34 000, avšak v červnu 1993 jich dostal pouze 7 600.

²⁶ Jestliže v období od ledna do dubna 1993 Západoevropané podporovali Vanceův a Owenův plán, pak Američané odmítali přistoupit na nátlak vůči Bosňanům a Rusové zase na nátlak vůči Srbům. Nepříznivou roli sehrálo i to, že se mírovému plánu členů Dvanáctky z prosince 1993 nedostalo patřičné podpory ze strany USA a že Američané odmítli i požadavek, aby svými vojáky posílili UNPROFOR.

²⁷ Blíže viz Adam, B., Dumoulin, A., Viseur, F., Leclercq, D., Zymberej, S.: Le conflit dans ex – Yougoslavi. In: Memento défense – désarmement 1994/95. Brusel 1995, s. 125–127.

²⁸ První kontakty se zeměmi střední a východní Evropy nastolila ZEU v dubnu 1990. V červnu 1991 pak ministři členských zemí ZEU na jednání ve Viandenu přijali řadu opatření k prohloubení dialogu se zeměmi střední a východní Evropy, a to zejména v politické oblasti, na úrovni dvoustranných vztahů, výměny informací a expertů atd. Na jednání v Bonnu v listopadu téhož roku si ministři zemí ZEU za svůj cíl stanovili přispívat k míru a stabilitě v Evropě a zvat na svá jednání ministry zahraničních věcí a ministry obrany zemí střední a východní Evropy.

²⁹ Konzultační fórem ZEU bylo vytvořeno na společném jednání ministrů zahraničních věcí a ministrů obrany ZEU a zemí střední a východní Evropy, jež proběhlo v červnu 1992 v Petersbergu.